

Список використаних джерел:

1. Іванова Н. С. Антикризисна стійкість підприємства в умовах системних викликів: стратегічна діагностика та адаптивне управління. *Економіка та суспільство*. 2025. № 75. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2025-75-73>.
2. Прохорова В., Крутова, А., Дяченко, К. Економічна безпека підприємств України в умовах дестабілізаційного розвитку. *Адаптивне управління: теорія і практика. Серія Економіка*. 2022. № 14(28). DOI: [https://doi.org/10.33296/2707-0654-14\(28\)-10](https://doi.org/10.33296/2707-0654-14(28)-10).
3. Шевченко Л. С. Стратегування в новій реальності: монографія. Харків: Право, 2025. 326 с.
4. Федуллова С. О. Багатомірна поточна світова криза проти концепції полікризи. *Наука, технології, інновації*. 2023. № 1. С. 3-8. DOI: <http://doi.org/10.35668/2520-6524-2023-1-01>.
5. David J. Teece. *Dynamic Capabilities: Foundational Concepts*. Cambridge University Press & Assessment, 2025. P. 86. DOI: <http://dx.doi.org/10.1017/9781009562713>.
6. Величко К., Цибульська, Е. Трансформація бізнес-моделей компаній: сучасні виклики та перспективи у цифровій економіці. *Економіка та суспільство*. 2023. № 52. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-52-39>.

Волок Ю. О.

Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара (Україна)

**ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМНИЦТВА
В УКРАЇНІ В УМОВАХ СУЧАСНИХ ЕКОНОМІЧНИХ
ТРАНСФОРМАЦІЙ**

Підприємництво є одним із ключових рушіїв економічного зростання держави. Підприємницька діяльність не лише забезпечує створення нових економічних суб'єктів та робочих місць, а й сприяє наповненню бюджетів усіх рівнів, підвищенню рівня життя населення та загальному зміцненню національної економіки» [2]. В умовах глобальних трансформацій, що охопили світову економіку у XXI столітті, Україна зіткнулася з безпрецедентними викликами, які суттєво ускладнили функціонування підприємницького середовища. Повномасштабне воєнне вторгнення у лютому 2022 року завдало величезних збитків вітчизняній економіці, зруйнувало усталені ланцюги постачання, скоротило внутрішній ринок та змусило мільйони підприємців переглянути свої бізнес-стратегії або й зовсім припинити діяльність.

Підприємництво в Україні пройшло складний шлях становлення від початку 1990-х років, коли розпочалося формування ринкової економіки. За даними Державної служби статистики України, станом на початок 2021 року в країні функціонувало понад 1,9 млн суб'єктів малого та середнього підприємництва (МСП), які

забезпечували близько 64% зайнятості та формували майже 55% ВВП країни. Однак воєнні дії кардинально змінили цю картину. Дослідники Інституту економічних досліджень та політичних консультацій зазначають, що вже у 2022 році кількість активних підприємств скоротилася щонайменше на 30-35% порівняно з довоєнним рівнем. Багато підприємств були змушені евакуюватися з регіонів активних бойових дій, зупинити виробництво або перейти у режим мінімального функціонування. За оцінками Київської школи економіки, прямі збитки економіці України від руйнувань лише за перший рік повномасштабної війни перевищили 135 млрд доларів США.

«Підприємництво є не просто економічною категорією, а соціальним інститутом, що формує середній клас суспільства, забезпечує зайнятість і визначає якість життя громадян» – зазначає К. Шваб у праці «Четверта промислова революція» [7]. Це твердження особливо актуальне для України, де МСП відіграє роль не лише економічного, а й соціального стабілізатора в умовах воєнного часу. Серед ключових проблем, що стримують нинішній розвиток підприємництва в Україні, можна виділити кілька взаємопов'язаних блоків.

Перший – це проблеми фінансового характеру. Доступність кредитних ресурсів залишається вкрай низькою: середня ставка за кредитами для МСП у 2023-2024 роках становила 18-22% річних, що робить банківське фінансування практично недоступним для більшості малих підприємств. Навіть державні програми підтримки, зокрема програма «5-7-9%», охоплюють лише незначну частку потреби у фінансуванні. Науковці Національного інституту стратегічних досліджень підкреслюють: «Ключовою проблемою залишається розрив між потребами бізнесу у фінансових ресурсах та реальними можливостями їх залучення через традиційні банківські інструменти, що змушує підприємців шукати альтернативні шляхи фінансування або відмовлятися від розвитку» [4].

Другим блоком проблем є регуляторне навантаження та корупція. Незважаючи на певний прогрес у дерегуляції, що стався після 2014 року та прискорився з початком євроінтеграційного процесу, підприємці в Україні досі стикаються зі значними адміністративними бар'єрами. За індексом легкості ведення бізнесу Світового банку, Україна у 2020 році посідала 64-те місце з 190 країн, демонструючи помітний прогрес, однак водночас залишаючи значний простір

для покращення, особливо у сферах оподаткування, дозвільної системи та захисту прав власності. Дослідниця О. Білоусова зауважує, що «корупційний тиск на підприємців, хоча і дещо знизився порівняно з 2010-ми роками, залишається системною проблемою, яка підриває довіру бізнесу до державних інститутів та знижує інвестиційну привабливість країни» [1].

Третім блоком є проблеми кадрового забезпечення. Масштабна трудова міграція, що мала місце ще до повномасштабного вторгнення, різко посилилася після 24 лютого 2022 року. За різними оцінками, від 6 до 8 мільйонів українців виїхали за кордон, значна частина з яких були кваліфікованими фахівцями та підприємцями. Це призвело до гострого дефіциту кадрів у багатьох галузях, передусім у сферах ІТ, виробництва, логістики та послуг.

Показовими є дані опитування Торгово-промислової палати України, проведеного у 2023 році: 67% опитаних підприємців назвали брак кваліфікованих кадрів основною перешкодою для відновлення та розвитку своєї діяльності. При цьому 43% респондентів зазначили, що навіть за умови наявності фінансових ресурсів вони не мають змоги нарощувати виробничі потужності через нестачу персоналу.

Четвертий блок проблем пов'язаний із логістичними та інфраструктурними обмеженнями. Руйнування транспортної та енергетичної інфраструктури суттєво підвищило операційні витрати підприємств. Проблеми з електропостачанням стали одним із найбільш болючих чинників: за даними Федерації роботодавців України, у 2024-2025 роках понад 70% підприємств зазнавали перебоїв з електроенергією, що вимагало значних додаткових витрат на автономні генератори та акумуляторні системи.

Зарубіжний досвід подолання подібних кризових явищ засвідчує важливість цілісної державної підтримки підприємництва. Як зазначає Нобелівський лауреат, американський економіст Д. Аджемоглу: «Інституційне середовище є вирішальним чинником для підприємницької активності: країни з інклюзивними економічними інститутами демонструють значно вищий рівень підприємницької активності та економічного зростання» [5].

Разом з тим нинішня ситуація відкриває і певні перспективи для розвитку підприємництва в Україні. Першою з таких перспектив є цифрова трансформація.

Пандемія COVID-19 та воєнні умови разом прискорили цифровізацію бізнесу: за даними Мінцифри України, кількість підприємств, що використовують хмарні сервіси та електронну комерцію, зросла вдвічі порівняно з 2019 роком. Незважаючи на воєнний стан, українські ІТ-компанії змогли перетворити виклики на конкурентні переваги. Вітчизняний ІТ-сектор не лише зберігає стабільний рівень експорту, а й зміцнює статус стратегічного партнера для провідних економік світу, включно зі США, ЄС, Великою Британією, Ізраїлем та ОАЕ.

Другою перспективою є реалізація потенціалу євроінтеграції. Статус кандидата на вступ до ЄС відкриває доступ до численних інструментів підтримки підприємництва: структурних фондів, програм Horizon Europe (Горизонт Європа), механізму кредитування ЄБРР та ЄІБ. Крім того, гармонізація законодавства з нормами ЄС сприятиме покращенню регуляторного середовища, захисту прав інтелектуальної власності та підвищенню стандартів корпоративного управління.

Третьою перспективою стане повоєнне відновлення, як каталізатор розвитку підприємництва. Відбудова та реконструкція зруйнованої інфраструктури, житлового фонду та промисловості вимагатиме залучення величезних ресурсів та генерує попит у будівництві, виробництві будівельних матеріалів, логістиці, енергетиці та інших галузях. Конференція з відновлення України (Ukraine Recovery Conference), що проходила у Лондоні у 2023 році, зафіксувала зобов'язання міжнародних партнерів щодо підтримки відновлення на суму понад 60 млрд дол. США.

Четвертою перспективою є розвиток «зеленої» економіки. Глобальний тренд на декарбонізацію та перехід до відновлювальних джерел енергії відкриває нові можливості для українського підприємництва, зокрема у сферах сонячної та вітрової енергетики, виробництва електромобілів та компонентів для них, органічного землеробства та перероблення відходів. Значний аграрний потенціал України у поєднанні з попитом ЄС на екологічно чисту продовольчу продукцію формує стратегічну нішу для розвитку агропідприємництва.

Також важливим інструментом підтримки українського підприємництва в сучасних умовах є державно-приватне партнерство. Успішні його приклади у відбудові зруйнованих громад, реконструкції доріг та мостів, відновленні комунальної інфраструктури демонструють ефективність моделі, за якої держава забезпечує регуляторне середовище та частково фінансує ризики, а приватний

бізнес вносить управлінську компетентність та операційну ефективність. Міжнародний досвід підтверджує, що правильно розбудована система підтримки МСП здатна суттєво прискорити економічне відновлення після криз. Як зазначає дослідниця Організації економічного співробітництва та розвитку Елізабет Торнтон: «Малий та середній бізнес демонструє надзвичайну стійкість в кризових умовах завдяки своїй гнучкості та здатності швидко адаптуватися до нових ринкових умов, саме тому підтримка МСП є ключовим елементом стратегій економічного відновлення в більшості розвинених країн» [8].

Для реалізації визначених перспектив необхідне впровадження цілого комплексу заходів як на загальнодержавному, так і на регіональному рівнях. Успішне подолання зазначених проблем і реалізація наявних перспектив можливі лише за умови системного підходу, що передбачає поєднання реформування регуляторного середовища, розширення фінансових інструментів підтримки, інвестицій у людський капітал та активного залучення міжнародної допомоги. Євроінтеграційний курс України надає для цього потужний інституційний та фінансовий імпульс, реалізація якого значною мірою визначатиме якість повоєнного відновлення та довгострокову конкурентоспроможність вітчизняного підприємництва.

Список використаних джерел:

1. Білоусова О. С. Інституційне середовище підприємництва в Україні: сучасний стан та напрями вдосконалення. *Економіка і суспільство*. 2023. № 48. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/2345>.
2. Варналій З.С. Економічна безпека та підприємництво в Україні: системний підхід. *Економіка України*. 2020. № 3. С. 19-32.
3. Державна служба статистики України. Діяльність підприємств за 2021 рік: статистичний збірник. Київ: Держстат, 2022. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua>.
4. Жаліло Я. А., Покришка Д. С., Белінська Я. В. та ін. Економіка України в умовах війни: виклики та можливості. Київ: НІСД, 2023. 168 с. URL: <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/ekonomika/ekonomika-ukrayiny-v-umovakh-viyny-vyklyky-ta-mozhlyvosti>
5. Acemoglu D., Robinson J. *Why Nations Fail: The Origins of Power, Prosperity, and Poverty*. New York: Crown Publishers, 2012. 529 p.
6. Kyiv School of Economics. *War Against Ukraine: Assessment of Economic Damage*. Kyiv: KSE, 2023. URL: https://kse.ua/wp-content/uploads/2023/03/KSE_War_Damage_Assessment.pdf.
7. Schwab K. *The Fourth Industrial Revolution*. Geneva: World Economic Forum, 2016. 184 p.
8. Thornton J. *OECD SME and Entrepreneurship Outlook 2023*. Paris: OECD Publishing, 2023. 264 p. <https://doi.org/10.1787/e43ae2cc-en>.
9. *Ukraine Recovery Conference 2023: Summary of Commitments*. London: UK Government, 2023. URL: <https://www.gov.uk/government/publications/ukraine-recovery-conference-2023>.